

Зміни влади відбувалися аж до 18 березня 1919 р., поки Богунський полк не захопив Вінницю, а інші червоні частини не вийшли на рубежі Збруча і Дністра. Вдруге після жовтневого заколоту на Поділлі встановилася Радянська влада.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сідак В.С., Степанков В.С. З історії української розвідки і контррозвідки. Інститут СБ України. - К., 1995. - С. 20. 2. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: у 3-х томах. - К., 1990. - Т. 2. - С. 386. 3. Воссоєдинение Украины с Россией: в 3-х томах. - М., 1953. - Т. 2. - С. 70. 4. Ленин В.И. Полн. соб р. соч.- Т. 35. - С. 156. 5. Красная книга ВЧК. - М., 1989. - Т. 1. - С. 4. 6. Ленин В.И. Полн. соб р. соч. - Т. 35. - С. 358. 7. Ленин В.И. Полн. соб р. соч. - Т. 38. - С. 295. 8. Сідак В.С., Степанков В.С. Названа праця. - С. 106-107. 9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (Далі –ЦДАВО).- Ф. 1216. - Оп. 1.- Спр. 64. - Арк. 42, 10. ЦДАВО. - Ф. 1216. - Оп. 1. - Спр. 58. - Арк. 26-28. 11. Архів УСБУ у Вінницькій області. - Спр. 25/2. - С. 4-5. 12. Архів УСБУ. - Спр. 25/2. - С. 6. 13. Коваль Р. Повернення отаманів гайдамацького краю. - К., 2001. - С. 24-25. 14. Архів УСБУ. - Спр. 25/2. - С. 12-13. 15. Коваль Р. Названа праця. - С. 30.

А.К. Лусий, Н.М. Марценюк

ВІННИЦЯ У 1914–1917 РР.

Повсякденне життя цивільного населення під час Першої світової війни стає новим значним науковим інтересом. Адже вона стала випробуванням для всього суспільства і призвела врешті до зміни способу його існування в цілому, так чи інакше торкнувшись кожного окремого громадянина. Війна поставила нові складні проблеми, загострила старі й рельєфно виявила слабкі місця суспільного буття. Проте в першому виданні історичного нарису про Вінницю є декілька загальних слів про важке становище громадянства міста і багато про класову боротьбу¹. У томі «Вінницька область» із серії «Історія міст і сіл Української РСР» взагалі про це не згадується². У мемуарах, які вийшли друком у Радянському Союзі, опис та оцінка подій Першої світової війни відповідним чином трактувалися. Тексти авторів мусили відповідати вимогам радянської ідеології.

21 липня 1914 р. вінницькі газети надрукували маніфест імператора Миколи II про початок війни з Австро-Угорщиною та Німеччиною. Газета «Юго-Западный край» закликала на час війни припинити всілякі внутрішні чвари, – національні, партійні, класові, – і всі народні сили спрямувати до єдиної мети³.

Початок війни згуртував певні прошарки суспільства без огляду на соціальну чи національну належність та навіть політичні погляди. Несподівано лояльність до уряду виявила деяка частина інтелігенції, міського населення, яка демонструвала піднесення, свідомість свого громадянського обов'язку, навіть прагнення до самопожертви.

Патріотичні мітинги та маніфестації на підтримку царського уряду відбувалися здебільшого на міському бульварі Вінниці. Виголошувалися промови на захист царя та вітчизни. Наприкінці співали «Боже царя храни» та сварили Вільгельма. Під час маніфестацій натовп носив великий портрет царя Миколи II.

Проводилися «патріотичні дні». Про один з таких днів повідомляв часопис «Новый восход»: «З Вінниці пишуть: Виключно імпозантний характер мала незвичайна за своїми розмірами (15 тисяч євреїв) маніфестація, влаштована цими днями місцевим єврейським товариством. Спочатку відбулися богослужіння в усіх синагогах і молитовних будинках, потім почалася урочиста хода. Її очолили равини в святковому вбранні зі свитками священного Писання в руках та члени правління з портретами самодержця. Коли маніфестація зі співами підійшла до квартири генерала від кавалерії О.О. Брусилова, останній виголосив вдячне слово, яке закінчив вигуком: «Да здравствуют все верные евреи!»⁴.

З початком війни населення країни одразу різко розділилося на мобілізованих до армії та цивільних. 16 липня 1914 р. було оголошено часткову мобілізацію, а 17 липня 1914 р. – загальну. Преса відзначала її успішність.

З Вінниці на фронт виступили частини XII армійського корпусу і було мобілізовано до війська більш як 1300 запасних та ратників. Таких призовів було ще багато. Сім'ї призваних на дійсну військову службу солдат і ратників державного ополчення отримували від скарбниці допомогу грошми з розрахунку на дітей від 5 до 17 років не менше 1 пуда 28 фунтів борошна, 10 фунтів крупи, 4 фунтів солі і один фунт олії на місяць. Діти до 5 років отримували половину цього пайка⁵.

У зв'язку з початком війни міський бюджет було скорочено на 58 760 крб. Довелося відмовитись від придбання 4-х трамвайних вагонів, заощення вулиць, каналізації. Міська дума

встановила такси на продовольство і предмети першої необхідності⁶.

Для молодих людей, переважно учнів і студентів, війна стала нагодою виявити ти героїзм, свої найкращі особисті якості, здобути славу, громадське визнання, а також позбутися нудьги. Сповнені романтичних настроїв, діти й підлітки тікали на фронт. У газетах стали друкувати повідомлення про втікачів. Здебільшого це були учні середніх навчальних закладів, хоча немало й селянських дітей⁷. Певною мірою до цього їх спонукала розгорнута в засобах масової інформації патріотична кампанія з піднесенням воєнної героїки, постійні публікації в періодиці оповідань про героїчні подвиги російської армії та фотографії героїв.

Патріотичному піднесенню певним чином сприяла пануюча в суспільстві думка, що ця війна буде недовгою (називали термін у кілька місяців) і, безумовно, переможною. Після вдалої Галицької наступальної операції

5-12 вересня 1914 р. згідно з постановою міської думи від 17 вересня міський голова Оводов М.В. звернувся до генерала Брусилова О.О. з таким вітанням: «Високоповажний Олексію Олексійовичу! Вінницька міська дума, висловлюючи почуття та думки всього населення м. Вінниці, доручила мені вітати вас, славетного вінничанина, батька чудо-богатирів, що отримали доблесну перемогу над одвічними ворогами Росії і всього слов'янства, і поздоровити з високою нагородою, якою відзначено Вас і переможну армію, командувачем якої маємо щастя бачити Вас»⁸.

Проте подальший хід подій значною мірою позбавив населення оптимізму і сподівань на швидке закінчення війни. З осені 1915 р. преса одночасно чи то фіксувала, чи то поширювала серед обивателів настрої, що війна є карою за гріхи, отже, не настав ще час для миру, оскільки «надто багато у світі неправди зібралося, і не спокутували ще люди свій гріх».

Цікаво, що на початку війни друковані органи різних і навіть протилежних політичних сил виявляли надзвичайну схожість у ставленні до тих чи інших подій. Проте цей внутрішній спокій почав руйнуватися після поразки російських військ у 1915 р. У Думі відновилися фракційні чвари, почалися підрахунки, скільки героїв з правих і скільки з лівих фракцій. Врешті люди звикли до війни, втомилися реагувати і на погані, й на добрі вісті з фронту, війна стала частиною буденного життя.

Ще наприкінці першого року війни масово почали виникати такі громадські організації, як «Військово-промисловий комітет», «Союз міст», «Земський союз», орієнтовані на допомогу фронту. Вінницький військово-промисловий комітет очолював граф З.С. Грохольський.

Жінки з незаможних родин, чиї чоловіки були мобілізовані, змушені були, аби утримувати родину, влаштовуватися на роботу. Вони працюють у лазаретах, майстернях для виготовлення білизни і теплих речей для солдатів. Місто організувало трудову допомогу для дружин запасних.
9 жовтня

1916 р. міністр шляхів сполучення видав наказ допускати жінок на посади дорожніх робітників, двірників, посильних, лампівників та сигнальників. Це рішення, зумовлене реаліями життя, видалося настільки незвичним, що газети відгукнулися фейлетонами. Коли у квітні 1916 р. на вулиці м.Вінниця виїхала перша жінка-візник — дружина мобілізованого, місцева влада її затримала і не дала дозволу на роботу⁹.

З перших днів війни офіційна пропаганда безупинно формувала образ ворога-німця. На сторінках багатьох видань у подробицях змальовувалося важке становище, в якому опинилися піддані Російської імперії, що їх війна застала за кордоном (близько 45 тис. осіб лише в Німеччині та Австрії). Одразу були забуті всі попередні уявлення про німецьку культуру як про культуру Гете і Канта.

Антинімецькі настрої в суспільстві насаджувалися згори, на їх поширення впливала політика уряду й офіційна пропаганда. Враховуючи це, австрійські піддані, які мешкали в Вінниці, підняли клопотання про дозвіл прийняти російське громадянство¹⁰. Слід зазначити, що на тлі антинімецьких настроїв, помітним було толерантне і навіть приязне ставлення до австрійців, серед яких значну частину становив слов'янський елемент. У місті на ряді підприємств працювали полонені чехи, які викликали співчуття у місцевого люду¹¹.

Спосіб життя населення в країні, а разом з тим і суспільна свідомість, значно змінилися у зв'язку із заборонаю продажу алкогольних напоїв. З моменту мобілізації зачинилися усі винні крамниці й лавки. Спочатку передбачалось обмежити заборону казенного продажу спиртних напоїв лише періодом мобілізації, але 22 серпня Микола II вирішив продовжити її на весь час війни. Гаряча підтримка цих заходів у суспільстві підштовхувала його до рішення (у вересні 1914 р.) відмовитися від продажу горілчаних виробів, а також вина та пива назавжди.

Відповідні постанови починають приймати міські та земські власті. Міська дума 5 вересня

1914 р. зменшила трактирний збір на 20% у зв'язку із забороною вживати в ресторанах спиртні напої¹². Вже через рік суспільні настрої кардинально змінилися, загальна ейфорія зникла. Громадськість переймається стосовно «тих потворних форм, яких набуває нині алкоголізм». Це питання розглядалося на Пироговському з'їзді лікарів міста у січні 1916 р. Головну причину проблеми учасники зібрання вбачали у відсутності цікавого дозвілля для народу, яке могло б стати альтернативою пияцтву, оскільки тверезість була запроваджена примусово¹³.

Хоча офіційна преса, підводячи підсумки першого півріччя війни, стверджує вала, що «економічне життя не завмерло, а продовжує розвиватись», насправді в економіці, що почала працювати на потреби війни, відбулися значні зміни, і вони, особливо з часом, досить відчутно позначилися на побутовому рівні. Цікаво, що в перші місяці війни ціни впали нижче рівня середніх цін попередніх років. Це пояснювалося, передусім, припиненням вивозу за кордон багатьох продуктів, які Росія традиційно експортувала. Проте вже в листопаді 1914 р. почалося підвищення цін, у тому числі й на предмети експорту, а вже з грудня 1914 р. ціни на продукти харчування, на паливо, на проїзд стали різко зростати. І якщо на початку війни можна було очікувати розорення виробників, то, починаючи з зими 1915 р., необхідно було захищати інтереси споживачів у зв'язку із зростанням дорожнечі. Традиційними заходами міських управ стало таксування цін, а також закупка та продаж населенню за заготівельними цінами борошна, дров, вугілля, гасу тощо. У Вінниці такси на продукти першої необхідності було введено ще у 1914 р., а поліція притягувала до адміністративної відповідальності за спекуляцію.

Але в умовах зростаючого дефіциту продуктів харчування виникають труднощі з цукром, гасом, сіллю, олією, дровами та ін.. Звичними стають багатогодинні черги. У місті вводяться картки на продовольство¹⁴. Дума навіть приймає рішення про заборону випічки здобних булок, куличів, тортів, печива з метою економії масла, цукру, яєць.

З початком війни у місті загострилося житлове питання. До Вінниці з прифронтового Кам'янець-Подільського були переведені губернські установи з чиновниками та їхніми сім'ями. Крім того, біженці, переселенці і взагалі маса людей, зрушених війною, намагалися осісти саме у містах, сподіваючись знайти там роботу і житло. Частину квартир було реквізовано військовими відомствами для власних потреб. Потребували приміщень новоутворені комітети, фонди та інші установи. Оскільки дуже часто в будинках навчальних закладів (реальне училище) розміщувалися лазарети, поставала необхідність наймати до датковій приміщення під гуртожитки для учнів або й під класні кімнати. Все це спричиняло різке підвищення цін на квартири. Влада системою заходів намагалася вирішити це питання.

Вінницька учительська семінарія, учительський інститут, кілька училищ, церковно-учительська школа, і частина гімназії були зайняті під постійний військ. Міська управа запропонувала навіть власнику дому розпустити звільнити будівлю для розміщення там кулеметної команди¹⁵.

У місті дислокувалися: 530 піша В'ятська дружина, ескадра повітряних кораблів, управління збірної пункту 7-ї армії, продсклад і хлібопекарня, речовий склад, кулеметна команда, 15-й запасний полк, 19-й робочий батальон, 23-й гідротехнічний загін. Всього у військових частинах і лазаретах знаходилося 15 000 осіб¹⁶. Цивільне населення на 1917 р. становило 60 тисяч.

Останній показник продемонстрував зростання населення. Адже влітку 1915 р. міська влада, незважаючи на воєнне лихоліття, провела перепис людності Вінниці. Він засвідчив таке: християнського населення 29 039, єврейського – 22 213. З них: дворян – 3 425, почесних громадян – 1 386, купців – 576, міщан – 39 456. У зв'язку з мобілізацією, жінок було більше на 3 769, ніж чоловіків¹⁷.

Солдатів та офіцерів, які помирали від ран у місцевих шпиталях і лазаретах, ховали на міському кладовищі (поблизу сучасного універмагу) за християнським обрядом. З фронту також привозили загиблих воїнів у трунах. Місцева преса друкувала про це повідомлення. Наприклад: «27 червня 1916 р. Сьогодні о 4-й годині дня відбудеться винесення з вокзалу і поховання на міському кладовищі тіла полковника Є.В. Говорова, командира 183-го Пултуського полку, що поліг в бою 20 червня. Ще за життя він висловлював бажання у випадку смерті бути похованим у м. Вінниці на міському кладовищі, де поховані його батьки»¹⁸.

З початком війни були вилучені з обігу золоті п'ятірки і десятки.

25 липня вийшла по станова Ради міністрів про призупинення розміну кредитних білетів на золоті монети. Хоча напередодні Першої світової війни Російська імперія мала значний золотий запас, але вже через півроку війни прибутків не вистачало на військові потреби, що створило в бюджеті дефіцит на 2 млрд. крб. До війни щорічні витрати Росії складали 3-4 млрд. крб. Наприкінці

1915 р. на дверях Вінницького відділення Державного банку з'явилися оголошення із закликом приносити золоті монети та речі, продавати або жертвувати їх для поповнення державного золотого фонду¹⁹.

Крім проблем з квартирами, паливом, їжею, одягом, перед міськими мешканцями постала проблема пересування по місту. Перебої з електропостачанням спричинили нерегулярний рух трамваїв. Візники збільшили плату за проїзд, мотивуючи це зростанням своїх власних видатків, зокрема подорожчанням вівса, через що стало дорого утримувати коней. У цьому випадку не допомогло введення міською владою такси на проїзд. Мав місце курйозний випадок. Як завжди, візники зібралися біля театру в очікуванні публіки, яка, роз'їжджаючись після вистави, платить більше встановленої такси. Та дізнавшись, що їх наймають для чинів поліції, які були присутні на виставі, візники втекли²⁰.

Під час війни прагнення Російської імперії перемогти за будь-яку ціну вступає у суперечність з метою кожного конкретного громадянина вижити, тобто вціліти на фронті, забезпечити себе і свою родину їжею, паливом, житлом та одягом. На початку війни ця суперечність була замаскована хвилею патріотизму та грошовими вливаннями на потреби солдатів та їх сімей. Фінансування велось з різних джерел, з роз'єднаних фондів, які наввипередки надавали кошти. Приватна благодійність, що перші два-три місяці активно підтримувала нужденних у боротьбі зі злиднями, вже на кінець 1914 р. значно зменшила свої видатки. З середини 1915 р. у більшості фондів вичерпалися джерела фінансування. У місцевій пресі друкуються оголошення на кшталт: «Жертвуйте воїнам діючої армії тютюн, папіроси, сірники і т.п. На Миколаївському проспекті встановлені скриньки для збору».

Згідно з циркуляром від 18 лютого 1915 р., заборонялося розмовляти по телефону німецькою, угорською та турецькою мовами. Цікаво, що поліцейським у Вінниці Мончинським до заборонених у місті та повіті мов було додано і єврейську мову (їдиш). У такий спосіб місцеві власті, як це нерідко буває, намагалися перевершити центральні. Телефоністок зобов'язали не допускати розмов цими мовами, а про порушників повідомляти. Газети, провокуючи поширення серед публіки шпіономанії, неодноразово нагадували, наскільки досконало володіють німці мистецтвом шпіонажу.

Преса застерігала мешканців і про розповсюдження різних шахрайств, зокрема, так званого прожектерства, що розквітло на природному людському бажанні швидко розбагатіти. Шахраї розсилали обивателям листи, в яких пропонували стати компаньйоном або вкласти гроші в «надзвичайно вигідну справу», яка швидко принесе мало не мільйонний прибуток. Наприклад, автор замітки у газеті «Юго-Западный край» від 26 лютого 1915 р. отримав запрошення стати співвидавцем курортної газети, співорендарем нафтоносних свердловин, членом акціонерного товариства, що займалося влаштуванням санаторію на пароплаві та низку інших подібних пропозицій.

8 травня 1916 р. в житті міста трапилася неординарна подія. До Вінниці потягом прибув з родиною Микола II. Це був третій візит російського монарха до Вінниці (перший – Олександр I у 1801 р., другий – Микола I у 1847 р.). На вокзалі о 14-й годині імператора зустрічали Подільський губернатор А. М'якінін, вищі військові й цивільні чини, депутація від міста з хлібом-сіллю. Верховний головнокомандуючий оглянув бактеріологічний дезінфекційний загін, пройшов по вагонах пересувного шпиталю і вручив пораненим відзнаки. Потім здійснив по місту ознайомлювальну поїздку від вокзалу до жіночої гімназії. Незважаючи на дощ, мешканці міста заповнили вулиці. Вони кричали «ура» і кидали квіти. Після огляду міста монарх відвідав ще один шпиталь у приміщеннях насінневого заводу і зустрівся з солдатами. О 22-й годині вечора потяг відбув²¹.

Продовження військових дій спотворило життя суспільства й кожного мешканця країни. Намагання влади поліпшити спосіб життя, пом'якшити проблему нестачі предметів першої необхідності, запобігти розрусі й сповзанню в безлад не давали сподіваних результатів. Окрім того, газетні матеріали яскраво демонструють, як дії центральної чи міської і земської влади, спрямовані на покращення й упорядкування ситуації, дивним чином мали протилежні наслідки. Так антиалкогольні заходи викликали до життя такі явища, як чорний ринок спиртного, вживання сурогатів, що призводило до масових отруєнь, зростання тютюнопаління, захоплення кокаїном, поширення азартних ігор. Результатом таксування цін на продукти першої необхідності стало їх зникнення з прилавків та підвищення цін. Запроваджені продуктові картки успішно підроблялися. Так само, як і введення м'ясопустних днів, не виправдало себе намагання міської управи в умовах дефіциту централізовано регулювати споживання гасу та дров. Воно спричинило тисячні черги, в яких раз у раз спалахували сварки. Обивателі змушені були у важких умовах здобувати засоби для існування. Тому однаково зрозумілі нарікання й взаємні звинувачення хазяїв і найманих робітників,

постачальників товарів і послуг, а також клієнтів, візників і пасажирів, домовласників і квартиранаймачів, торговців і по купців. В умовах війни й загальної кризи поглиблювався конфлікт між державою та громадянами. На фоні суцільного зубожіння основної маси населення розквітли правопорушення й злочинність. Преса раз у раз сповіщала про випадки зловживання службовим становищем, дезертирство, підробку документів, спекуляцію, приховування прибутків, ошуканство, а також про різке зростання числа крадіжок та грабунків. Війна ставала дедалі важчою буденністю, тлом повсякденного тяжкого життя, у втомленому суспільстві назривала криза.

Весь хід подій невпинно штовхав суспільство до змін. Загальна напруженість суспільної ситуації, непевність становища всіх і кожного примушували бажати змін, прискорювати їх. Але, безперечно, пересічна людина, як, утім, і ніби втаємничені у реальний стан речей політики того часу, не могли уявити всього масштабу очікуваних зрушень, їх стрімкості й невідворотності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вінниця. Історичний нарис.– Вінниця, 1964. – С. 116-121; 2. Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область. – К., 1972; 3. Юго-Западный край. – 1914. – 21 липня; 4. Новый восход. – 1914. – N32. – С. 22; 5. ДАВО. – Ф. Д. 262. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 75; 6. Там само. – Арк. 98; 7. Юго-Западный край. – 1915. – 3 березня; 8. Подолия. – 1914. – 14 жовтня; 9. Юго-Западный край. – 1916. – 11 жовтня; 10. Юго-Западный край. – 1915. – 12 січня; 11. ДАВО. – Ф. Д. 262. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 89; 12. Юго-Западный край. – 1915. – 1 березня; 13. Юго-Западный край. – 1916. – 10 лютого; 14. Юго-Западный край. – 1916. – 16 жовтня; 15. ДАВО. – Ф. Д. 230. – Оп. 1. – Спр. 1774. – Арк. 230; 16. ДАВО. – Ф. Д. 230. – Оп. 1. – Спр. 1780. – Арк. 21; 17. Юго-Западный край. – 1915. – 3 січня; 18. Юго-Западный край. – 1915. – 24 лютого; 19. Юго-Западный край. – 1915. – 19 червня; 20. Юго-Западный край. – 1915. – 10 березня; 21. Юго-Западный край. – 1916. – 9 травня.

М.В. Потапенко

ПОЛЬСЬКИЙ ЛЕГІОНЕР ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА. ДО ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІІІ КОРПУСУ ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК НА ПОДІЛЛІ У БЕРЕЗНІ-КВІТНІ 1918 Р.

Процес утворення польських військових формувань на території України протягом 1917–початку 1918 рр. залишається недостатньо вивченим. Окремо ця проблематику сформулювали польські дослідники Г. Багінський¹ та Л. Гросфельд² і нині розробляє вітчизняний історик А. Папакін³. Важливим аспектом процесу формування польських частин на території УНР, зокрема ІІІ корпусу, є збройний конфлікт з українським селянством, який до сьогоднішнього дня не набув належного висвітлення в науковій історіографії. Окремі його аспекти та прояви більш-менш детально роз'яснюються лише у новій праці Б. Гудя⁴.

З огляду на те, що пропонується тема не стала предметом окремого дослідження, автором були сформувані наступні завдання: висвітлити історію становлення ІІІ корпусу, пояснити причини та умови конфлікту легіонерів з українським селянством, відновити в загальних рисах хронологію збройного протистояння, з'ясувати механізм його ескалації та наслідки. При написанні статті було використано широкий комплекс маловідомих архівних джерел, а також мемуарної літератури.

На нашу думку, безпосередньо передумовою формування ІІІ корпусу була заява генерала Є. Генінга-Міхаеліса від 4 грудня 1917 р. про концентрацію на території України польських військових формувань, що виокремились з російської армії. 14 грудня 1917 р. Головний інспекторат польських збройних сил на Україні ухвалив рішення про поділ території України на два райони: південний, де мали формуватись частини ІІ корпусу, і північний – ІІІ корпусу⁵. 24-27 грудня 1917 р. були сформувані перші частини ІІІ корпусу. При цьому важлива організаційна роль належала Комітету з боротьби з анархією на чолі із З. Грохольським та Союзу військовослужбовців-поляків Південно-Західного фронту, головою виконкому якого був генерал Є. Генінг-Міхаеліс, що також очолював командування ІІІ корпусу. Участь у створенні корпусу також приймало Товариство приятелів польського солдата, філія якого з листопада 1917 р. діяла у Вінниці й Антонінах і сприяла організації військових відділів поляків, що виокремлювались з лав російської армії⁶. Утворення ІІІ корпусу підтримувала також французька військова місія в Росії, яка планувала протягом шести місяців надати грошову позику польським військовим формуванням Росії (І, ІІ та ІІІ корпуси) в розмірі 90,3 млн. карбованців⁷. У середині січня 1918 р. поміщик М. Здзеховський отримав від французького генерала Лаверна 1 млн. карбованців безпосередньо на формування ІІІ корпусу⁸.

На відміну від двох інших, ІІІ корпус мав специфічну структуру особового складу. Військові формування, що виокремились з російської армії, не становили в ньому більшості. Основний контингент був представлений членами польських партизанських загонів, що почали утворюватись